

Lagutskottet

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagar om införande av reformen av upptagning och mottagande av muntlig bevisning i de allmänna domstolarna och om ändring av rättegångsbalken och vissa andra lagar

INLEDNING

Remiss

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagar om införande av reformen av upptagning och mottagande av muntlig bevisning i de allmänna domstolarna och om ändring av rättegångsbalken och vissa andra lagar (RP 99/2026 rd): Ärendet har remitterats till lagutskottet för betänkande.

Sakkunniga

Utskottet har hört

- specialsakkunnig Johannes Koskeniemi, justitieministeriet
- specialsakkunnig Inka Grönqvist, Domstolsverket
- hovrättsråd Teija Stanikić, Helsingfors hovrätt
- avdelningsdirektör, tingsdomare Mika Falck, Östra Nylands tingsrätt
- åklagaröverinspektör Karoliina Kontturi, Åklagarmyndigheten
- generalsekreterare Niko Jakobsson, Finlands Advokater.

PROPOSITIONEN

Regeringen föreslår att det stiftas en lag om införande av reformen av upptagning och mottagande av muntlig bevisning i de allmänna domstolarna. Genom lagen sätts de bestämmelser i kraft genom vilka muntlig bevisning som tagits emot i tingsrätten dokumenteras och tas emot vid sökande av ändring genom upptagning. Samtidigt görs vissa tekniska och förtydligande ändringar i rättegångsbalken, utsökningsbalken och jordabalken.

Den föreslagna införandelagen avses träda i kraft den 1 oktober 2026 och de övriga föreslagna lagarna så snart som möjligt.

Betänkande LaUB 16/2026 rd

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Allmänt

Propositionen gäller införande av reformen av upptagning och mottagande av muntlig bevisning i de allmänna domstolarna (lagförslag 1). Dessutom föreslås vissa förtydliganden särskilt i bestämmelserna om tidsfrister och anhängiggörande i fråga om de allmänna domstolarna (lagförslag 2—4). Behovet av de senare ändringarna hänför sig till den ändring av lagen om elektronisk kommunikation i myndigheternas verksamhet (nedan även lagen om elektronisk kommunikation) som gjordes inom ramen för det så kallade Prioritera digitalt-projektet och som trädde i kraft den 14 april 2026 (211/2026, RP 124/2025 rd).

Sammantaget anser utskottet att propositionen behövs och fyller sitt syfte. Utskottet tillstyrker lagförslagen utan ändringar, men med följande anmärkningar.

Införande av reformen av upptagning och mottagande av bevisning

Genom lagar (96—101/2022) som riksdagen antog i början av 2022 har rättegångsförfarandet vid de allmänna domstolarna reformerats så att tingsrätterna i fortsättningen gör en bild- och ljudupptagning av den muntliga bevisning som de tagit emot. Den bevisning som tas emot vid behandlingen av ärenden som gäller ändringssökande i hovrätten och högsta domstolen tas i regel emot från sådana bild- och ljudupptagningar (RP 133/2021 rd — LaUB 16/2021 rd). Genom reformen ändrades dessutom vissa bestämmelser om förberedelse av rättegångsärenden och om huvudförhandlingen för att säkerställa målet att koncentrera behandlingen. Ikraftträdandet av lagarna skulle utfärdas separat genom lag.

Syftet med reformen är bland annat att förbättra riktigheten i den bedömning av bevisningen som görs vid sökande av ändring, att effektivisera förfarandet för ändringssökande samt att minska de kostnader och andra olägenheter som ändringssökande medför för parter och vittnen (RP 133/2021 rd, s. 18). Lagutskottet anser i sitt betänkande om reformen att propositionen och dess syften är motiverade (LaUB 16/2021 rd, s. 4).

Enligt regeringens proposition om lagändringen förutsätter övergången till det nya förfarandet att det videoupptagningssystem som ska användas för produktion och visning av bild- och ljudupptagningar utformas och anläggs (RP 133/2021 rd, s. 91). Enligt propositionen kan lagarna träda i kraft först när videoupptagningssystemet är färdigt att tas i bruk och det har varit möjligt att säkerställa driftsäkerheten. Målet var att lagarna skulle träda i kraft vid ingången av 2023. Som det framgår av propositionsmotiven har ikraftträdandet av lagarna fördröjts främst av orsaker som hänför sig till anskaffning av informationssystem (RP 99/2026 rd, s. 4).

Vid behandlingen av den reform som nu ska sättas i kraft har riksdagen på lagutskottets förslag godkänt ett uttalande (RSv 214/2021 rd, uttalande 2) enligt vilket riksdagen förutsätter att informationssystemen och de tekniska lösningarna måste vara klara och driftsäkra innan reformens ikraftträdande. Dessutom ska det sörjas för behövlig utbildning och annan beredskap inför reformen samt för de resurser som reformen kräver. En utredning om detta ska lämnas till lagutskottet i samband med propositionen om reformens ikraftträdande.

Betänkande LaUB 16/2026 rd

Lagutskottet konstaterar att en utredning om det ovannämnda har lämnats i den nu aktuella propositionen om införande och i de utredningar från Domstolsverket och justitieministeriet som utskottet fått under behandlingen av propositionen. I ljuset av utredningen kommer de tekniska och övriga färdigheterna och åtgärderna som ikraftträdandet av reformen förutsätter att vara i skick så att reformen kan träda i kraft den 1 oktober 2026.

I propositionen föreslås det därför att bestämmelserna om upptagning och mottagande av muntlig bevisning ska träda i kraft den 1 oktober 2026 och att de nya bestämmelserna om rättegångsförfarande tillämpas på alla ärenden som är anhängiga och som blir anhängiga genast efter ikraftträdandet av lagarna, med undantag för ärenden där huvudförhandlingen redan har inletts. I propositionen föreslås också en ändring av 17 kap. 55 § 3 mom. i rättegångsbalken, som av misstag inte gjordes i samband med reformen.

Som det konstateras ovan anser lagutskottet utifrån propositionen och inkommen utredning att införandet av reformen i enlighet med det som föreslås i propositionen behövs och fyller sitt syfte, så att bestämmelserna om upptagning och mottagande av bevisning träder i kraft den 1 oktober 2026. Likaså anser utskottet att det är motiverat att 17 kap. 55 § 3 mom. i rättegångsbalken ändras på det sätt som avses i propositionen.

Enligt uppgift från justitieministeriet kan lagarna också träda i kraft om det inträffar något oförutsebart och systemet inte är klart den 1 oktober 2026. Enligt uppgift kan huvudförhandlingen hållas i tingsrätten även om videoinspelning inte är möjligt. Om det inte är möjligt att göra bild- och ljudupptagningar, ska förhörets centrala innehåll antecknas i protokollet, enligt 22 kap. 6 § 2 mom. i rättegångsbalken, sådan den lyder ändrad genom lag 96/2022 som nu införs. Ett protokollfört förhör ska genast läsas upp, och i protokollet ska antecknas ett yttrande av den som förhörs om att förhörets innehåll har blivit riktigt uppfattat. I propositionen konstateras det till denna del att huvudförhandlingen inte ska avbrytas eller inställas, även om det av tekniska skäl inte går att göra en bild- och ljudupptagning, utan då ska man förfara i enlighet med 2 mom. (RP 133/2021 rd, s. 67). På så sätt kan förhörets centrala innehåll antecknas i protokollet i stället för videoinspelning.

Enligt uppgift måste man under övergångsperioden dessutom beakta möjligheten att en ljudupptagning kan göras även om det är omöjligt att göra en bildupptagning. En sådan situation föreligger sannolikt om utrustningen för videoinspelning av någon anledning inte blir klar i tid. Enligt ovannämnda 22 kap. 6 § 3 mom. i rättegångsbalken ska endast ljudet spelas in av förhöret, om det är nödvändigt för att hemlighålla ett anonymt vittnes identitet eller om det finns något annat särskilt vägande skäl till det. Enligt uppgift har bestämmelsen inte utarbetats med tanke på övergångsperioden, men det finns inget hinder för att den tillämpas under övergångsperioden så att endast ljud ska spelas in av förhöret om det av tekniska skäl är omöjligt att göra en bildupptagning. Enligt 2 § 2 mom. i införandelagen och motiveringen till den avgörs det förfarandet som ska iakttas i hovrätten beroende på om videoupptagningar har gjorts i tingsrätten. Om systemet inte har gjort det möjligt att göra en videoupptagning i tingsrätten, kan hovrätten under övergångsperioden förfara på samma sätt som i nuläget. På så sätt behöver det inte utarbetas någon separat övergångsbestämmelse i införandelagen för den händelse att färdigställandet av videoupptagningssystemet oväntat fördröjs.

Betänkande LaUB 16/2026 rd

Trots det som sägs ovan betonar utskottet att det är ytterst viktigt att de tekniska och övriga färdigheter som reformen kräver är i skick den 1 oktober 2026 för att den nya regleringen ska kunna tillämpas på ett ändamålsenligt sätt.

Uppföljning av reformen av upptagning och mottagande av bevisning

Vid behandlingen av den reform som nu ska införas har riksdagen på förslag av lagutskottet också godkänt ett uttalande enligt vilket riksdagen förutsätter att regeringen följer hur reformen angående mottagande och upptagning av muntlig bevisning i de allmänna domstolarna fungerar och vilka konsekvenser den har samt lämnar en utredning om saken senast fem år från det att reformen trätt i kraft (LaUB 16/2021 rd, s. 12 och 35, RSv 214/2021 rd, uttalande 3). På samma sätt som i sitt tidigare betänkande påpekar lagutskottet att propositionen avser en synnerligen betydande reform. Utskottet understryker behovet av noggrann uppföljning av regleringen och dess konsekvenser (LaUB 16/2021 rd, s. 12).

I samband med utskottets behandling av den nu aktuella propositionen om införande av reformen har sakkunniga lyft fram förslag till innehållsmässig ändring av den reglering som nu ska införas och delvis redan trätt i kraft. Förslagen har gällt utlämnande av videoupptagningar till rättegångsbiträden, säkerhetskontroller av rättegångsbiträden och bevaringstiden för videoupptagningar. Frågor som gäller säkerhetskontroller, utlämnande av videoupptagningar och bevaringstiden för videoupptagningar har behandlats i regeringens proposition om den reform som nu ska införas (RP 133/2021 rd, t.ex. i fråga om utlämnande av videoupptagningar s. 85—88) och i samband med riksdagsbehandlingen av den (LaUB 16/2021 rd, s. 8—10, 15—16 och 18—19).

Lagutskottet anser att det i samband med den aktuella propositionen är motiverat att på det sätt som avses i propositionen i princip föreskriva endast om införande i fråga om den reform som redan godkänts. Utskottet anser dock att det är klart att man vid uppföljningen av reformen och i utredningen om den utöver andra aspekter som hänför sig till hur reformen fungerar också bör fästa uppmärksamhet vid de ovan nämnda omständigheter som lyftes fram vid lagutskottets sakkunnigutfrågning.

Förtydligande av bestämmelserna om tidsfrister och anhängiggörande

Syftet med propositionen är också att förtydliga vissa bestämmelser om tidsfrister och anhängiggörande. Som det framgår av propositionen har behovet av lagförslagen 2—4 om ändring av rättegångsbalken, utskökningsbalken och jordabalken uppstått när lagen om elektronisk kommunikation i myndigheternas verksamhet (lagen om elektronisk kommunikation, 13/2003) ändrades genom lag 211/2026 (RP 124/2025 rd), som trädde i kraft den 14 april 2026.

Den ändring av lagen om elektronisk kommunikation som gjordes inom ramen för Prioritera digitalt-projektet är en reform som gäller alla myndigheter och som har beretts som ett samprojekt mellan flera ministerier. Enligt uppgift till utskottet beaktades i samband med reformen inte i tillräcklig utsträckning hur den föreslagna ändringen av lagen om elektronisk kommunikation förhåller sig till bestämmelserna om anhängiggörande av besvär och talan vid domstol. Det har uppstått ett oklart rättsläge i fråga om huruvida till exempel tidsfristen för inlämnande av en

Betänkande LaUB 16/2026 rd

elektronisk besvärsskrift går ut klockan 16.15 på det sätt som föreskrivs i 25 kap. 12 § 2 mom. i rättegångsbalken eller först vid byte av dygn på det sätt som föreskrivs i 11 § i lagen om elektronisk kommunikation.

Enligt uppgift är syftet med propositionen inte att ändra nuläget, utan endast att förtydliga det. I fråga om besvär hos hovrätten gör den föreslagna ändringen det klart att besvär kan lämnas in elektroniskt också efter kl. 16.15 den sista dagen av tidsfristen (25 kap. 12 § i lagförslag 2). Detta ligger i linje med ändringen av lagen om elektronisk kommunikation och målen för projektet Prioritera digitalt. I sak görs motsvarande ändringar också i utsökningsbalken (lagförslag 3) och jordabalken (lagförslag 4).

I fråga om talan gör den föreslagna ändringen det klart att en stämningsansökan som lämnats in efter kl. 16.15 blir anhängig följande vardag oberoende av om den har lämnats in elektroniskt (5 kap. 1 § i lagförslag 2). Detta ligger i linje med lagutskottets utlåtande om anhängiggörande av brottmål (LaUU 9/2025 rd). Dessutom är det enligt uppgift viktigt att tiden för anhängiggörande går ut kl. 16.15, eftersom anhängiggörandet av en konkurs- och företagssaneringsansökan medför en skyldighet för tingsrätten att skyndsamt föra in ärendet i registret, vilket medför svårigheter om ansökan kan anhängiggöras efter tjänstetid.

Som det konstateras ovan anser lagutskottet utifrån propositionen och inkomna uppgifter att det också är motiverat att förtydliga bestämmelserna om tidsfrister och anhängiggörande på det sätt som föreslås i propositionen.

DETALJMOTIVERING

2. Lagen om ändring av rättegångsbalken

17 kap. Om bevisning

55 §. I paragrafen föreskrivs det om mottagande av bevisning vid huvudförhandlingen trots en parts utevaror. I 3 mom. föreskrivs det om huruvida bevisning som tagits emot i en parts utevaror ska tas upp på nytt när huvudförhandlingen fortsätter när parten är närvarande. Enligt propositionen ändras paragrafen så att det till 3 mom. fogas ett omnämnande enligt vilket muntlig bevisning till behövliga delar kan tas emot på nytt också genom en bild- och ljudupptagning. Som det framgår av motiven inverkar inte ändringen på när tingsrätten på nytt ska ta emot muntlig bevisning som tagits emot i en parts utevaror vid huvudförhandlingen. En sådan muntlig bevisning behöver nödvändigtvis inte tas emot helt och hållet på nytt vid huvudförhandlingen genom en bild- och ljudupptagning, utan det räcker om den tas emot till behövliga delar (RP, s. 13).

Enligt propositionsmotiven motsvarar den föreslagna ändringen den ändring som gjordes i 59 § 1 mom. i samma kapitel i samband med reformen av videoupptagning (RP 133/2021 rd, s. 65) och som gäller vilket förfarande som ska iakttas när bevisning har tagits emot utom huvudförhandlingen. Ändringen kunde ha gjorts samtidigt, men den har av misstag inte gjorts (RP, s. 13). Lagutskottet anser i enlighet med övervägandena ovan att den ändring som föreslås i propositionen är motiverad.

Betänkande LaUB 16/2026 rd

I samband med behandlingen av den föreslagna ändringen i utskottet aktualiserats frågan om huruvida hovrätten under övergångsperioden kan ta emot en del av de upptagningar med bevisning som tagits emot i tingsrätten och vid behov kalla en person som hörts utanför huvudförhandlingen för att personligen höras i hovrätten.

Utifrån inkomna uppgifter konstaterar lagutskottet för tydlighetens skull följande i anslutning till det som sägs ovan:

Vid tillämpningen av den föreslagna paragrafen kan man vid behov förfara så att muntlig bevisning som tagits emot utanför huvudförhandlingen och som inte har tagits upp tas emot på nytt, även om muntlig bevisning som tagits emot vid huvudförhandlingen tas emot från en upptagning.

I fortsättningen är det också i andra situationer möjligt att en del av den muntliga bevisningen i hovrätten tas emot från en upptagning och en del på nytt i närvaro av den som ska höras. En sådan utgångspunkt godkändes när reformen antogs, eftersom en person som förhört i tingsrätten med stöd av 26 kap. 15 a § 1 mom. i rättegångsbalken kan höras personligen på nytt i hovrätten även om annan muntlig bevisning tas emot från en upptagning. På motsvarande sätt tas enligt 24 § 2 mom. i samma kapitel muntlig bevisning som tas emot genom en bild- eller ljudupptagning som gjorts i tingsrätten emot före annan muntlig bevisning. Utgångspunkten är alltså att det kan uppstå sådana situationer. Med stöd av detta konstateras det i den nu aktuella propositionen att ingenting i sig hindrar att videoupptagningar görs av endast en del av hörandena innan lagarna träder i kraft (RP, s. 12). Därför är det logiskt att man också i den aktuella situationen kan förfara på detta sätt. Situationerna torde dock vara mycket sällsynta.

FÖRSLAG TILL BESLUT

Lagutskottets förslag till beslut:

Riksdagen godkänner lagförslag 1—4 i proposition RP 99/2026 rd utan ändringar.

Betänkande LaUB 16/2026 rd

Helsingfors 9.6.2026

I den avgörande behandlingen deltog

ordförande Juho Eerola saf
medlem Pekka Aittakumpu saf
medlem Pia Hiltunen sd
medlem Mari Holopainen gröna
medlem Jessi Jokelainen vänst
medlem Aleks Jäntti saml
medlem Anette Karlsson sd
medlem Mari Kaunistola saml
medlem Pihla Keto-Huovinen saml
medlem Jani Kokko sd
medlem Rami Lehtinen saf
medlem Timo Mehtälä cent
medlem Susanne Päivärinta saml
medlem Joakim Vigelius saf
medlem Juha Viitala sd.

Sekreterare var

utskottsråd Mikko Monto.

Betänkande LaUB 16/2026 rd Reservation

Reservation

Motivering

I reservationen anser vi att den föreslagna regleringen om att ta del av bildupptagningar från en rättegång är onödigt sträng. Bildupptagningen ska kunna lämnas ut till rättegångsombudet och åklagaren åtminstone om rättegången har varit öppen för allmänheten. Rättegångsbiträdena är bundna av advokathemligheten.

Det föreslagna arrangemanget, där det är möjligt att ta del av en bildupptagning endast i domstol, är oproportionerligt tungt och ineffektivt. Det medför extra besvär och kostnader särskilt i fråga om omfattande rättegångar.

Begränsningen är också inkonsekvent, eftersom ljudet från upptagningen på begäran kan lämnas ut också till utomstående. I fråga om ärenden som behandlas inom stängda dörrar och upptagningar som innehåller känsliga uppgifter kan dock striktare praxis bibehållas.

Förslag

Vi föreslår

att riksdagen godkänner ett uttalande. (Reservationens förslag till uttalande).

Reservationens förslag till uttalande

Riksdagen förutsätter att regeringen inleder lagberedning för att trygga att bild- och ljudupptagningar av rättegångar kan lämnas ut till rättegångsombudet och åklagaren åtminstone när behandlingen inte har skett inom stängda dörrar eller något annat särskilt skäl inte förutsätter att utlämnandet begränsas.

Helsingfors 9.6.2026

Anette Karlsson sd
Juha Viitala sd
Pia Hiltunen sd
Jani Kokko sd
Jessi Jokelainen vänst
Mari Holopainen gröna